

Л.В. ПОГОРЕЛОВА, аспірантка НТУ «ХП», Харків

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ОНОВЛЕННЯ АКТИВНОЇ ЧАСТИНИ ОСНОВНИХ ВИРОБНИЧИХ ФОНДІВ І ЇЇ ПЕРЕВАГИ

Інтенсифікація оновлення активної частини основних виробничих фондів, на погляд автора, є складовою частиною складної системи соціально-економічного розвитку підприємства.

Intensification of update of active part of capital production assets, on the view of author, is component part of the difficult system of socio-economic development of enterprise..

Ключові слова: оновлення, виробничі фонди, соціально-економічний розвиток, підприємство.

Вступ. У вітчизняних і закордонних літературних джерелах найчастіше розглядається поняття інтенсифікації промислового виробництва, при цьому на сьогодні не вироблено єдиного підходу до визначення сутності цього поняття. Дискусійними є також питання класифікації інтенсивних і екстенсивних факторів виробництва, показників кількісної оцінки рівня і динаміки інтенсифікації виробництва, механізмів її планування і прогнозування.

Слід зазначити, що найбільш принциповим є питання про засоби інтенсифікації соціально-економічного розвитку підприємства і її складового елемента – інтенсифікації оновлення активної частини основних виробничих фондів, тобто про зміст і кінцевих цілі даного процесу. У зв'язку з цим поняття інтенсифікації нерозривно пов'язане з поняттями зростання виробництва за рахунок переходу до інноваційних технологій.

Методологія. Для сучасного етапу реіндустріалізації вітчизняної економіки характерне загострення конкурентної боротьби як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках збуту промислової продукції. Індустріальна модернізація повинна забезпечити впровадження сучасних інтенсивних енерго- і ресурсозберігаючих технологій, істотне підвищення продуктивності праці й одночасно стати основою нарощування потенціалу економічного зростання.

Реіндустріалізація виробничого потенціалу тісно взаємозв'язана з процесом оновлення активної частини основних виробничих фондів, що відіграє ключову роль у прискоренні переходу промислових підприємств України на інтенсивний шлях економічного розвитку. Інтенсивний шлях економічного розвитку, як відомо, забезпечує збільшення обсягів виробництва, розширення ринків збуту продукції, зростання прибутку і рентабельності в результаті переважного використання

інтенсивних факторів: підвищення продуктивності праці, фондівіддачі, матеріалівіддачі, зниження енергоємності виробництва на інноваційній основі.

Таким чином, скорочення термінів оновлення активної частини основних виробничих фондів і його інноваційну спрямованість варто розглядати в числі визначальних об'єктивних умов реіндустріалізації і підвищення рівня інтенсифікації виробництва на вітчизняних промислових підприємствах. Виходячи з вищевикладеного, можна констатувати, що на сучасному етапі економічного розвитку господарських структур промислового комплексу України особливу актуальність мають наукові дослідження і розробки, спрямовані на рішення теоретичних і прикладних завдань прискорення, інтенсифікації і підвищення ефективності оновлення активної частини основних виробничих фондів.

Актуальні завдання прискорення оновлення активної частини основних виробничих фондів у процесі формування, реструктуризації і модернізації матеріально-речовинної бази промислового виробництва, без якого стабільний і динамічний розвиток позитивних тенденцій економічного зростання в Україні неможливий, розглянуті в роботах вітчизняних і закордонних авторів. У цих роботах відбиті отримані результати аналізу сучасного стану і визначені перспективні напрямки оновлення, технічного переозброєння і модернізації основних виробничих фондів промислових підприємств в умовах активізації інвестиційної діяльності. Водночас ряд теоретичних і науково-прикладних розробок, присвячених цим питанням, доцільно розвивати і надалі, тому що досі не отримані системні рішення розглянутої комплексної проблеми. До числа завдань, що вимагають подальшого дослідження, варто віднести такі, як: визначення поняття, змісту і форм прояву інтенсифікації оновлення активної частини основних виробничих фондів; побудова репрезентативної сукупності показників і критеріїв оцінки рівня інтенсифікації оновлення активної частини основних виробничих фондів; формування з урахуванням цих критеріїв організаційно-економічного механізму генерації, селекції і практичної реалізації перспективних напрямків інтенсифікації оновлення і підвищення ефективності використання на вітчизняних підприємствах активної частини основних виробничих фондів, а також основного капіталу в цілому.

У зв'язку з цим була розроблена схема формування концептуальної моделі дослідження процесів інтенсифікації оновлення активної частини основних виробничих фондів, наведена на рис.1. Відповідно до цієї схеми були досліджені поняття, визначення і закони кругообігу активної частини основних виробничих фондів і їхнього відтворення, виявлені фактори, що впливають на розвиток даного процесу, і його джерела; був проведений аналіз тенденцій динаміки оновлення основних виробничих фондів і дана якісна оцінка ступеня впливу оновлення основних фондів на зміну рівня інтенсифікації виробництва на промислових підприємствах.

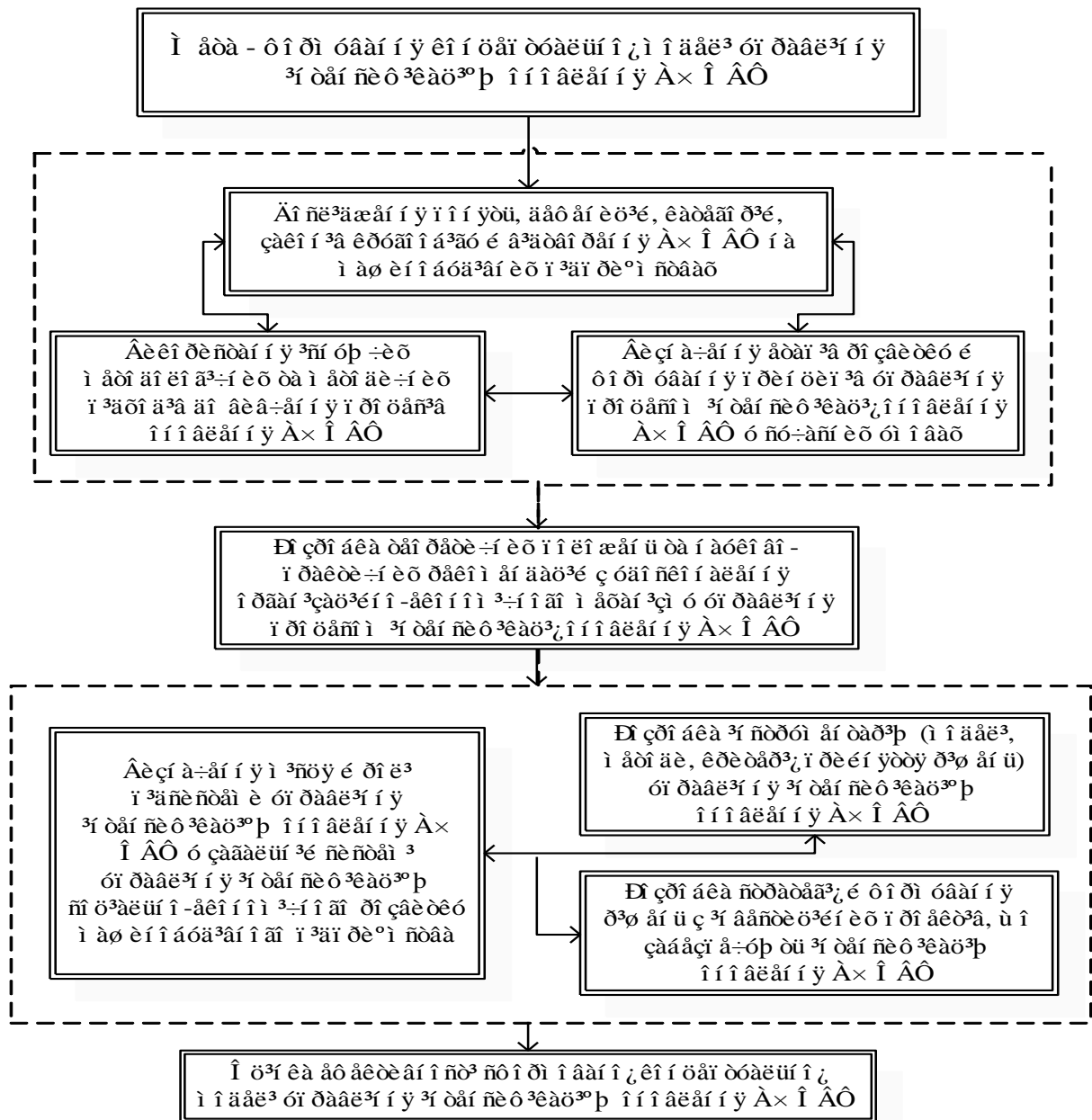


Рис. 1. Схема формування концептуальної моделі дослідження процесів інтенсифікації оновлення активної частини основних виробничих фондів (АЧ ОВФ)

Результати дослідження. Для досягнення поставленої мети при розробці власного підходу до визначення сутності і форм прояву інтенсифікації оновлення основних виробничих фондів у процесі проведеного дослідження були побудовані і проаналізовані ряди динаміки коефіцієнтів оновлення основних фондів і показників, що характеризують кількісну оцінку рівня інтенсифікації виробництва; проведено зіставлення синхронності і спрямованості змін виявлених параметрів, що характеризують швидкість оновлення основних фондів і досягнуті рівні інтенсифікації виробництва в господарських структурах промислового комплексу

Харківської області. Цей аналіз проведений у розрізі господарських структур, що здійснюють різні види економічної діяльності.

Дослідження показали, що швидкість і результативність оновлення активної частини основних виробничих фондів значною мірою залежить від стартових умов і особливостей соціально-економічного розвитку, властивих кожному промисловому підприємству. Стартові умови і специфічні особливості розвитку, у свою чергу, формуються на кожному етапі життєвого циклу підприємства під впливом швидкозмінних в ринковій економіці зовнішнього середовища і зовнішніх факторів. Вплив зовнішнього середовища визначається як оперативними, так і довгостроковими змінами кон'юнктури різних ринків, на яких підприємство виступає як суб'єкт ринкових відносин. Вплив зовнішнього середовища визначає умови реалізації підприємством своїх функцій, з одного боку – продавця виробничих товарів (послуг), а з іншого – покупця предметів і знарядь праці, робочої сили, енергетичних, фінансових, інформативних ресурсів, нематеріальних активів і т. п.

На промислових підприємствах України стартові умови розвитку процесів оновлення активної частини основних виробничих фондів визначаються насамперед високим ступенем їхнього зносу і низьким рівнем відповідності діючого парку устаткування тим сучасним вимогам, без дотримання яких неможливо ефективно впроваджувати і використовувати інтенсивні ресурсозберігаючі технології. Провідні вітчизняні вчені відзначають, що в Україні фізичне і моральне старіння основних фондів супроводжується до того ж відставанням у впровадженні сучасних досягнень науки і техніки, що активно використовуються в розвинених країнах, систематично збільшується відрив у рівні науково-технічного і виробничого потенціалу від цих країн [11].

Підтвердженням вищесказаному є отримані в процесі дослідження результати аналізу коефіцієнтів зносу основних фондів у промисловому комплексі Харківської області, представлені в табл. 1. Як показують отримані дані, в 2006–2010 рр. у переважній більшості випадків у господарських структурах промислового комплексу регіону за всіма розглянутими видами економічної діяльності коефіцієнт зносу основних фондів збільшувався. Найбільш несприятлива ситуація склалася в машинобудуванні регіону. Коефіцієнт зносу основних фондів у господарських структурах машинобудівного комплексу Харківської області в 2002 р. склав 57–62%. У той же час у господарських структурах харчової промисловості рівень зносу основних фондів у 2001–2002 рр. склав 38%, що значно нижче, ніж у машинобудуванні регіону.

Харківська область є одним з найбільших машинобудівних центрів України, тому встановлені для цього регіону закономірності формування стартових умов оновлення активної частини основних виробничих фондів можна вважати типовими для багатьох вітчизняних машинобудівних підприємств. Очевидно, що

підприємства харчової промисловості, які мають менш тривалий, ніж у машинобудуванні, операційний цикл і функціонують у ринковому середовищі з більш стабільним внутрішнім платоспроможним попитом на продукцію, що випускається, сформували інвестиційні потоки за рахунок залучення власних і позикових засобів і в процесі оновлення активної частини основних виробничих фондів здійснили технічне переозброєння виробництва на основі використання прогресивних технологій.

Таблиця 1 Коефіцієнти зносу основних фондів у промисловому комплексі Харківської області

Вид економічної діяльності	2006	2007	2008	2009	2010
Промисловість	0,531	0,534	0,540	0,594	0,615
Обробна промисловість	0,535	0,536	0,531	0,590	0,612
Металургія й обробка металу	0,514	0,517	0,513	0,533	0,420
Машинобудування, у т. ч.	0,568	0,568	0,573	0,592	0,601
виробництво машин і устаткування	0,581	0,602	0,630	0,647	0,663
виробництво транспортного устаткування	0,503	0,441	0,425	0,457	0,484
виробництво електричного та електронного устаткування	0,577	0,588	0,597	0,606	0,605
Харчова промисловість і переробка сільськогосподарських продуктів	0,384	0,382	0,365	0,368	0,360
Текстильна промисловість і пошив одягу	0,500	0,540	0,563	0,525	0,456
Виробництво шкіри і шкіряного взуття	0,546	0,558	0,605	0,368	0,266
Виробництво деревини і виробів з дерева	0,239	0,222	0,221	0,484	0,246
Целюлозно-паперова, видавнича справа	0,476	0,479	0,313	0,300	0,319
Виробництво коксу і продуктів нафтопереробки	0,607	0,632	0,624	0,480	0,222
Хімічне виробництво	0,522	0,538	0,531	0,847	0,911
Виробництво гумових і пластмасових виробів	0,319	0,236	0,311	0,349	0,355
Виробництво інших неметалевих міне-ральних виробів	0,558	0,564	0,577	0,554	0,512
Інше виробництво, не віднесене до інших груп	0,503	0,508	0,560	0,500	0,356
Виробництво електроенергії, газу і води	0,516	0,531	0,562	0,605	0,629

Таким чином, можна констатувати, що стартові умови формування інвестиційних потоків, спрямованих на оновлення активної частини основних виробничих фондів на машинобудівних підприємствах, були значно складніше, ніж на підприємствах зі швидким обігом оборотних активів і менш фондоємним виробництвом.

Висновки. Проведені розрахунки показали, що рівень інтенсифікації виробництва в 2010 р. у промисловості регіону дорівнював 13,5%. За рахунок екстенсивних факторів у промисловому комплексі Харківської області в 2008 р.

порівняно з 2007 р. приріст обсягів виробництва досяг 17,5%, що складає 86,5% від загального приросту обсягів виробництв за цей період. У машинобудуванні регіону в 2008 р. рівень інтенсифікації виробництва дорівнював 13,8%. На підприємствах, що здійснюють випуск машин і устаткування, виробництво електричного й електронного, транспортного устаткування в 2010 р. рівень інтенсифікації виробництва склав відповідно 10,5%, 21,2%, 22,1%. Таким чином, проведені дослідження показали, що в даний час домінуючими є екстенсивні фактори збільшення обсягів виробництва. Адаптаційні механізми соціально-економічного розвитку промислових підприємств, що використовуються в сучасних умовах виходу з економічної кризи, дозволяють забезпечити нарощування обсягів виробництва продукції за рахунок збільшення екстенсивного навантаження й екстенсивних факторів більш ефективного використання активної частини основних виробничих фондів. Однак активізація технічних, організаційних, і економічних факторів підвищення екстенсивного навантаження в процесі використання як основного капіталу, так і активної частини основних виробничих фондів, не може забезпечити реалізацію завдань структурно-інноваційного оновлення виробничого потенціалу вітчизняного промислового комплексу. Отже, у сучасних умовах назріла об'єктивна необхідність у розробці системи стратегічного управління використанням основного капіталу і оновленням активної частини основних виробничих фондів.

Список літератури: 1. Закон України “Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій” №1676-IV від 9.04.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №32. – С. 384. 2. Указ Президента України “Основні напрями розвитку фондового ринку України на 2005–2010 роки” від 24.11.2005 р. №1648/2005 // Урядовий кур’єр. – 2005. – 11. – С. 7. 3. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Державної програми розвитку машинобудування на 2006–2011 роки” від 18.04.2006 р. №516 // www.rada.gov.ua. 4. *Адамов В.Е.* Факторний індексний аналіз (методологія і проблеми). – М.: Статистика, 1997. – 200 с. 5. *Актуальні питання методології та практики науково-технологічної політики / За ред. Б. А. Малицького.* – К.: УкрІНТЕІ, 2001. – 204 с. 6. *Антикризисное управление: от банкротства – к финансовому оздоровлению / Под ред. Г. П. Иванова.* – М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1995. – 320 с. 7. *Благодарев И. М., Дьяков И. Н.* Управление эффективностью использования производственных фондов. – М.: Экономика, 1983. – 224 с. 8. *Бузгалин А. В., Колганов А. И.* Теория социально-экономических трансформаций. (Прошлое, настоящее и будущее экономик «реального социализма» в глобальном постиндустриальном мире): Учеб. для студентов экономических специальностей. – М.: ТЕИС, 2003. – 680 с. 9. *Бузова А. И., Маховикова Г. А., Терехова В. В.* Коммерческая оценка инвестиций / Под ред. В. Е. Есипова. – СПб.: Питер, 2003. – 432 с. 10. *Виленский П. Л., Лившиц В. Н., Смоляк С. А.* Оценки эффективности инвестиционных проектов. Теория и практика. – М.: Дело, 2001. 11. *Вишневська М., Волик І., Ястремська О.* Складові стратегії реформування реального сектора економіки Харківського регіону // Регіональна економіка. – 2002. – №1(23). – С. 143–157. 12. *Волик И. Н., Безвесильная И. А.* Моделирование факторов и тенденций развития внутренней среды предприятий (на примере машиностроения и полиграфической промышленности) // Бизнес Информ. – 2006. – №7. – С. 20–25.

Подано до редакції 15.03.2011